

טעינת סוללה המשך דין המוכין / ניפוח כדור בשבת – 1075

לאן הגענו ? מוכין חדשים לכו (אפילו ישן) אסורים להכנסה בשבת משום "מתקן מנא" – ובפשטות הכוונה להפיכת הכר לכלי בר משמעות (ולפי הר"ן הכוונה להפיכת המוכין לכלי). ולשיטת הב"י בשם תשובה אשכנזית – מותר להכניס והוציא אבנט אפילו חדש (יל"ע האם רק באבנט חדש) כיון שעשוי להכניס ולהוציא תדיר. מה דין מילוי אויר בגלגל ? כדור ? בלון ?

שו"ת רב פעלים חלק א – אורח חיים סימן כה / בענין הקרן שקורין בא"י סב"ל / אופניים / דרוככים בו בשבת.

בעיר בומבי נמצא קרון שקורין גאר"י שקבוע בו שני גלגלים, ואינם מושכין אותו בהמות ולא בני אדם, אלא הוא מהלך מאליו על ידי אדם היושב בו, שדוחה את הגלגלים ברגליו, ורצינו לדעת אם מותר לרכוב בזה הגאר"י בשבת ויו"ט או לאו.. והנה נודע שיש בגאר"י זה הנזכר בשאלה סביבות הגלגל עור אחד עשוי לאסתי"ג, והוא מקיף חודו של הגלגל, וזה העור מכניסין בו רוח על ידי כלי אחד המוכן לכך, כדי שיהיה בו נפח, שזה העור הוא הנוגע בפני הקרקע בהליכת הגלגלים, וצריך לזהר שלא יעשה הכנסת הרוח בזה העור בשבת או יום טוב, משום דהוי מתקן מנא, אלא יזהר לעשות דבר זה מע"ש או ערב יום טוב שיהיה נפוח ועומד מבע"י.

מה טעם האיסור ? האם מדובר בפעולה תדירה ? האם מדובר ב"מוכין חדשים" ?

שו"ת אור לציון חלק ב' פרק מ"ב – דיני משחקים בשבת אות ד

שאלה. האם מותר לנפח כדור או בלון בשבת. תשובה. אין לנפח כל סוג של כדור או בלון בשבת.

שו"ת אור לציון חלק ב' – הערות פרק מ"ב – דיני משחקים בשבת הערה ד

נראה שבניפוח כדור יש משום מתקן מנא, כיון שבלא הניפוח בטל כולו, וכבר נתבאר לעיל בפרק כ"ח בבאורים לתשובה א' לענין אוהל, שכל שהכלי נתבטל לגמרי יש בפתיחתו משום אוהל, ע"ש, וה"ה כאן שיש בניפוח הכדור משום תיקון מנא האסור בשבת. שים לב לדמיון לאהל – אהל אסור אפילו אם רגילים בכך ! משמע שגם אם הדרך לרוקן בכל פעם יש לאסור (וכמו בגלגל ים שמוציאים ממנו האויר לאחר השימוש, מזרון מתנפח) – האם מתיישב עם דברי הב"י הנ"ל (והערות הגר"ש לעיל) ?

מאמר מרדכי (הגר"מ אליהו זצ"ל) הלכות שבת ד' פרק פ"ב סעיף ב' כ"א ע"מ רמ"א רמ"ב:

מותר לנפח בלון בשבת משום שאין עושים בכך כלי שהרי אין קיום לאויר שבבלון אבל לקשור את הבלון כדי שהאויר לא יצא אסור משני טעמים : א) משום איסור קושר. ב) מכיון שע"י קשירת הבלון הוא עושה כלי. אסור ללפף בלון בגומיה בשבת כדי שהאויר לא יצא ממנו מטעם עשיית כלי ולענין זה אין הבדל בין בלון חדש למשומש מכיון שבכל ניפוח של הבלון הרי הוא ככלי חדש מפני שהאויר שנכנס לבלון הוא אויר חדש.

האם האיסור הוא גם אם מחזיק בידו ומונע מהאויר לצאת ? האם האיסור הוא גם אם ניפח בע"ש ומחזיק סגור באמצעו ומלפף בגומי בשבת ? שים לב להדגשה בין הניפול בפני עצמו לבין העובדה שהוא "מתקיים". מה הדין לנפח בלון ובאוויר ולשחרר אותו "כמו מטוס" – מותר לשיטתו או זה הוא הכלי במקרה זה ?

שו"ת בצל החכמה חלק ד סימן צ"ב / דין נפחת כר גומי בשבת. - להוציא ולהכניס מוכין לכו וכסת ואבנט למכנסים

ע"ד כר גומי המיוצר במיוחד לצורך ישיבה עבור חולים מסוימים המתקשים לשבת ע"ג כסא אפי' כשהוא מרופד, וזה דרך שימוש. מנפחין את הכר העשוי בצורת טבעת דרך נקב קטן העשוי לכך עד שהוא מתמלא רוח. כשהוא כבר ממולא אויר די לצורך סותמין את הנקב בפקק או בבורג. כאשר דרך תשמישתו של הכר הוא מתרכז קצת עד שכבר קשה לשבת עליו מסירין את הפקק או את הבורג וחוזרין ונופחין אותו. לזאת שאלתני אם מותר לנפח כר גומי כזה ביום השבת או אסור משום תיקון כלי או עשיית כלי. ואם יש חילוק בזה בין כר שכבר השתמש בו לפני השבת אלא שנתרכז ורוצה לחזור למלאותו אויר ביום השבת ובין כר חדש שלא נשתמש בו עדיין מעולם ועתה ביום השבת רצונו לנפחו בפעם הראשונה לתקנו לשבת עליו, דאולי זה נחשב תיקון כלי יותר ואסור, או דילמא לא שנא ותרוייהו אסורים או תרוייהו מותרים...

... ועיי' משנה ברורה (שם סק"ג) דבחדתי איכא איסורא דאורייתא לפרש"י ע"ש ובשער הציון שם (סקס"ח).

ובנד"ד שהוא מכניס אויר לתוך הכר יל"ע אם יש לחלק בין חדתא לעתיקא, דאולי דוקא במוכין שהוא מידי דאית ב' מששא שייך לחלק בהכי אבל לא באויר שאין בו ממש.

ומי"מ גם אם נאמר דבאוויר שייך ג"כ לחלק בהכי ונחשוב לאויר שמכניס לתוך הכר היום לחדתא כי אויר זה ל"ה בתוך הכר אתמול, נלענ"ד בס"ד להתיר בנד"ד על פי המבואר בב"י (סוסי' ש"יז) שכי' וז"ל, כי בתשוי אשכנזית ששאלת אם מותר להכניס אבנט במכנסים בשבת, פשיטא דמותר ואמאי לא והא אר"ח שרי לאהדורי אודרא לבי סדיא ב' במה טומנין, ואף על גב דאמר התם ה"מ בעתיקי אבל בחדתי לא, היינו משום דעביד כלי אבל הכא דלא מבטל ל' ועשוי להכניס ולהוציא תדיר פשיטא דשרי אפי' בחדתי ע"כ. הנה אם נאמר דמש"כ, דעשוי להכניס ולהוציא "תדיר", ר"ל דכל פעם שפושט להמכנסים הוא מוציא את האבנט וכשחוזר ולובשם הוא חוזר ומכניס האבנט לתוכם, ומשו"ה פשיטא ל' דשרי, א"כ בנד"ד שלא בכל פעם שהוא קם מע"ג הכר ומפסיק מלהשתמש בו מוציא ממנו את האויר רק אחר שימוש בו של יום או יומים שפיר י"ל דאסור לנפחו בשבת דנחשב עביד כלי.

אבל לקושטא דמילתא נלע"ד כי רבינו המהרי"ל בתשו' אשכנזית דקדק לכתוב, ועשוי להכניס ולהוציא "תדיר", לפי שבאמת גם בכר וכסת דרכו להכניס ולהוציא המוכין שבתוכן כמבואר במתני' (מקואות פ"י מ"ב), הכר והכסת של עור הרי אלו צריכין שיבואו בהם המים. ופי' הר"ש שם, שדרך כר וכסת של עור להכניס ולהוציא מה שבתוכן. וכ"כ בפי' הרא"ש והרע"ב שם. אלא לפי שמ"מ אין דרכו להוציא מה שבתוכם רק אחר זמן מרובה כשיתלכלכו או יקרעו עיי' תיו"ט שם (ד"ה והתפלה) לכן בהכנסת המוכין לתוכם נחשב עבד כלי משא"כ אבנט דרכו להכניס ולהוציא מן המכנסים ולתוכם תדיר, היינו שאינו משאירו בתוכם לזמן מרובה וכמש"כ בתשו' הנ"ל, אבל הכא "דלא מבטל ל"י" לכן שרי. ועיי' ערוך השלחן (סי' שי"ז סעי' י"ד) שכי', אבל אבנט שרי להכניס במכנסים במקום שדרך לעשות כן משום דלא מבטל ל"י התם ויוציאו בחזרה ואין כאן תיקון כלי ע"כ. הרי השמיט תיבת "תדיר" משום דעיקר התירא משום דלא מבטל ל"י התם וכמש"כ. ובדאי גם במשאיר האבנט במכנסים ליום או יומיים מותר להכניסו בשבת כיון שאינו מבטלו שם. לכן גם בנפחת כר דנד"ד אף שאינו מוציא האויר ממנו כל פעם בגמר תשמישו מותר לנפחו בשבת כיון שאינו מבטל האויר שם לזמן מרובה.

ב) וגם אם נאמר שיש טורח בנפחת הכר נלע"ד שיש להתיר בנד"ד. ואם כי מבואר בתוס' (שבת מ"ח, ד"ה הא) דבמקום טורח גם בעתיקי אסור וכ"ה בטו"ז (סי' שי"ז סק"ד) ומג"א (שם סק"ט), מ"מ הרי מבואר בטו"ז (שם) דמש"כ התוס' דדוקא באין בו טורח שרי היינו טעמא, דאם יש בו טורח הוי כמתקן מנא וכמש"כ הבי"י בשם המרדכי ע"כ עיי'. וכ"כ גם בשו"ע הרב (סי' שי"ז סעי' ה') דכל שצריך לטרוח להכניס הרצועה אין זה כמחזיר אלא כנותן בתחילה ואסור משום מתקן כלי. וכ"כ גם המ"ב עיי'. לפי"ז נראה דלא שייך לאסור משום טורח רק בדבר ששייך ב"י תיקון מנא ואסורו בו מהאי טעמא בחדתא אפי' בלא טורח, בזה י"ל היכא דאיכא טירחה אסור גם בעתיקא דנחשב ג"כ תיקון כלי. אבל דבר שאינו שייך בו תיקון כלי כלל ומשו"ה התירו בו אפי' בחדתא, וכגון באבנט שמכניסו למכנסים שמבואר בתשו' אשכנזית להתיר אפי' בחדתא, לפי שעומד להכניס ולהוציא תדיר ול"ש בו תיקון כלי כלל. גם באיכא טורח אין טעם לאסור ואפי' בחדתא ומכש"כ בעתיקא, דכיון שאינו מבטלו שם לא נעשה כלי כלל. - וא"כ גם לנפוח כר גומי דנד"ד שרי אפי' בחדתא ואפי' במקום טורח, כיון שעשוי להכניס ולהוציא האויר תדיר לא יתעבד כלי כלל.

ג) ברם ראיתי בפרמ"ג (שם א"א סק"ט) שכי', די"ל דאף באין מבטל שם, בטורח הוי מתקן מנא ע"כ. הרי שמצדד ודעתו נוטה לאסור במקום טורח גם באינו מבטלו שם, וא"כ גם בכר גומי דנד"ד אם יש טורח בנפחתו יש לאסור אעפ"י שאינו מבטל האויר שם. - אבל לא זכיתי להבין ד"ק, דכיון שאינו נעשה כלי לפי שאינו מבטלו שם א"כ איך ע"י שטורח בו יהי נעשה כלי. גם מלשון שו"ע הרב שהעתיקתי בסמוך שכי', דכל שצריך טורח וכו' אין זה כמחזיר אלא כנותן בתחילה ואסור משום תקון כלי ע"כ, משמע שאינו אלא כנותן תחילה ועכ"פ לא גרע מיניי. וא"כ היכא דגם ליתן בתחילה מותר והיינו בדלא מבטל ל"י גם באיכא טורח מותר לדעתו, וחולק בזה על הפרמ"ג הנ"ל. והכי מסתברא דכל היכא שבחדתא אסור לפי שעושה כלי י"ל דגם בעתיקא כיון שקשה להחזירו נתבטל מתורת כלי בהסרתו ובהחזרתו נעשה שוב כלי, אבל דבר שאינו נעשה כלי כלל לפי שאינו מבטלו שם, כי טרח ב"י ג"כ לא יתעבד כלי כיון שסו"ס אינו מבטלו שם.

ד) עוד כי בפרמ"ג (שם) דלהמ"א משמע דבמקום טורח אסור לפי שאסור לטרוח בשבת ולא משום דע"י הטורח הוי כמתקן מנא עיי'. - לפי"ז אם בנפחת הכר דנד"ד איכא טורח שפיר י"ל שאסור לדעת המ"א ואעפ"י שלא יתעבד כלי... (עיי' בהרחבה)... ובנד"ד דאין רגילין לקשור כלל וכנראה ל"ש בזה קשירה ועכ"פ קשירת קשר של קיימא כלל והוא במקום צערא וחולי בודאי יש להקל ובפרט דאפשר שנפחת הכר אינו נחשב טורח כהחזרת חוטי הסרבל בנקב צר ושרי לכו"ע. - על כן מאן דשרי נפחת הכר משום עונג שבת ונייחא בלבד אפי' שלא במקום צערא אין מזניחין אותו כי יש לו על מי לסמוך, אבל במקום צערא וחולי פשיטא דשרי.

האם יתיר גם שלא במקום צער ? מה טעמי ההיתר והרי מדובר ב"חדת" - אויר חדש ? ובעיקר ההיתר - האם דומה לאבנט שמוציא אותו בכוונה (להניחו בבגד אחר) לבין אויר שאינו רוצה בהוצאתו ועיין חלקת יעקב קס"ח לקמן.

שו"ת חלקת יעקב אורח חיים סימן קס"ז

בדבר השאלה לנפח כר גומי ולמלאותו באויר לישב עליו בשבת, למי שיש לו מחלת טחורים, וקשה לו לשבת על כסא רגיל, רק על כר גומי שהוא כגלגל המלא רוח וחלל באמצע, במקרה שיצא הרוח מן הכר, אם מותר לו לנפח בשבת בפיו בכדי למלא את הכר רוח..... ועיינתי בריטב"א שבת מ"ח שם (נרמז בספר כף החיים) וז"ל הא בחדתי לאו חדתי ממש, אלא שלא עמדו בתוך כר זה, אבל עמדו בתוך כר אחר, יש בחזירתן משום עושה כלי, דאי חדתי ממש מאי איריא לתת לתוך הכר דאסור, אפילו בטלטול נמי אסירי אלא לאו כדאמרן עכ"ל הריטב"א, ומלשון רש"י והר"ן שכתבו בעתיקי להחזירו לכר זה שנפלו ממנו (מותר) נמי משמע כן כהריטב"א, דאם עמדו בתוך כר אחר יש בחזירתן משום עושה כלי. והשתא איתברר לן גם שאלה דידן, **דמה לי אם עושה הכר על ידי מוכין או ע"י רוח, בשניהם עבד ל"י מנא ויש בזה איסור דאורייתא, ואינו מותר רק בעתיקי**, כלומר להחזיר המוכין לכר זה שנפלו ממנו, אבל מוכין מכר אחר כיון שלא היו שם הוי כתחילה, וכן האויר שמנפח להכר כיון שלא הי' שם נמי הוי כבתחילה ואסור משום עושה כלי ואסור מן התורה.

שו"ת חלקת יעקב אורח חיים סימן קס"ח / בדין ניפוח כר גומי בשבת

ומה שהביא כת"ה להתיר מהא דב"י סוסי' שי"ז, דמותר להכניס אבנט במכנסים משום דלא מבטל ל"י ועשוי להכניס ולהוציא תדיר ופשיטא דשרי, ולא דמי להא דחדתי בשבת מ"ח, וא"כ הכא נמי אין דרך להכניס הרוח בהכר כדי להתקיים אלא בכל פעם לעת הצורך מכניס בו רוח, וזה לא מקרי מתקן כלי. ולפע"ד דבריו אינן נראים דזה נגד המציאות, דבאבנט עשוי להכניס ולהוציא תדיר, אבל הרוח בכר הוא מכניסו לשם להיות שמה אף זמן ארוך - ועל המציאות אין להתווכח, ואין להקל בחשש דאורייתא, וכאמור. ועי' מג"א שי"ז ס"ק ז' - ועי' רמ"א סי' שי"ז ס"א י"א כל קשר שאינו עשוי להתיר באותו יום עצמו הוי קש"ק מדרבנן. זה שראיתי להשיבו בחפזי.

והנני בזה מוקירו ומכבדו כערכו הרם. מברכו בשבתא טבא. עש"ק שופטים תשכ"ט.

(ועיין לעיל ב'הערות' נימוק אחר ביחס לחגורה). ומה יאמר החלקת יעקב לגבי ניפוח גלגל ים שרגילים להוציא ממנו האויר?

ש"ת מנחת יצחק חלק ו' סימן ל'

- ופשיטא דאין חילוק בין עבדי מנא במוכין, או עושה מנא באויר, וכיון שכל ההיתר, רק משום דמחזיר המוכין לאותו כר, שהי' כבר בתוכו, ממילא באויר שלא שייך זה, ובכל פעם הוי חדתי, והשתא עביד ליי מנא, יש לחוש לחיובא דאוי כנ"ל, הא חדא... והנה עלה בדעתי, לתלות שאלתנו בדין הערכת השעון המבואר בשע"ת (או"ח סי' של"ח), בשם הפמ"א (ח"ב סי' קכ"ג), וחיי"א (כלל מ"ד סעי' י"ט), ושאלת יעבי"ץ (ח"א סי' מ"א), ופמ"ג (סי' ש"ח א"א ס"ק ע"ח), ומ"ב (סי' של"ח סקט"ו), וש"פ, ושוב מצאתי בספרי האחרונים שכבר העירו לענין כדור בכה"ג, וממילא להמחמיר בהערכת שעון, בודאי יש להחמיר גם בנד"ד, וזה נוסף על מה שכתבתי מקודם.

(עיין לקמן מנחת שלמה – סברא הפוכה!)

יסודי ישרון הלכות שבת – מתקן – עמ' 403.

והנה בנדון דידן במילוי כר גומי שאויר בשבת, היות שאין לחשוש שמא יתפור שאין כאן חשש בזה, אלא דיש לחשוש משום מתקן מנא, שהרי לפני המילוי אינו ראוי לשכיבה ולא בחדתי יש לחשוש משא"כ בעתיקי – שכבר מילא אותו אויר וכמו שחילוק בגמרא (שבת מח).

מה יסוד ההיתר? והרי מנפח אויר חדש?

ש"ת מנחת שלמה חלק א' סימן י"א

לענ"ד נראה דאע"ג שהאויר הוא אחר ולא זה שהיה תחלה בכדור מ"מ אין זה חשיב כנותן בתחלה – אלא כחוזר ומכניס ממש אותו האויר שהיה בו מקודם,

מדוע? והמנחת יצחק כתב ההיפך – מה היא נקודת המחלוקת? האם גם בבלון הליום שממלאים אותו ממיכל מיוחד?

ש"ש"ב

(כג) שמעתי מהגרש"ז אויערבך זצ"ל, דכל שאין בו טורח גדול וגם אין בו אומנות, שפיר שרי, דהו"ל ככלי של פרקים דשרינן בכה"ג שאין לחוש לשמא יתקע, עיין סי' שיג סעי' ו' ובמ"ב ס"ק מה בשם ה"ט"ז, ומותר אפי' לנפח במשאבה, כיון שזו היא דרך ניפוחו, וכל האויר שבעולם חשיב כדבר אחד, ואין זה דומה למוכין מדוע? וע"ע חזון עובדיה חלק ה' עמ' שמ"ב ובהערה שם ואין לחוש לעובדין דחול.

ש"ת באר משה (שטרן) חלק ב' סימן ב'

נשאלתי מחולה במחלת טחורים שאינו יכול לישב על שום כסא אלא על כר מגומי המלא אויר, אם שרי לנפוח הכר בשבת, אם יצא האויר בשבת או נתרך כ"כ עד שמוכרח להוסיף אויר על מה שכבר בתוכו. תשובה הדבר פשוט שמוותר. וצריך שיהי' נסגר ע"י שטאפפער של גומי וכיוצא"ב ולא ע"י ברזא של ברזל הסובב על חידקים. (א) הנה איתא בשבת (מ"ח א') (סוגיית מוכין ה"ל) ומפרש המאירי דלמה בעתיקי שרי: שאין זה עשיית כלי אחר שהדיוט יכול להחזירם ואין צריך אומן.

בית הבחירה למאירי מסכת שבת דף מח עמוד א'

אין נותנין מוכין ונוצה לתוך הכר או הכסת בייט ואין צריך לומר בשבת שהרי עכשיו עושהו כלי אבל אם נשרו משם בשבת מחזירין אותן בשבת ואין צריך לומר בייט שאין זה עשיית כלי אחר שהדיוט יכול להחזירם ואין צריך אומן: (לשיטת המאירי- בפעם הראשונה הדיוט יכול להכניסם או שפעם הראשונה לא משנה מי יכול? בפעם השניה - אילו היה מדובר במעשה אומן - גם חזרה של ישנים היתה אסורה - שים לב כיצד מבין הבאר משה לקמן).

הרי שיצא שאלתינו בהיתר דלנפוח אויר בתוך הכר אפילו תינוק בן ד' וה' שנים יכול, וא"כ לא שייך גביה מעשה אומן כלל וכלל ושרי בפשיטות בלא שום חשש כלל.

(האם לשיטתו אם יהיו מוכין שגם תינוק בן ה' שנים יכול לנפוח – יהיה מותר אפילו בחדשים?) ...

(ב) המג"א (סימן ש"מ סק"ד ה"ל) ציוה לעיין בסימן ש"ז ס"ב.... כתב המג"א: אבל אבנט שרי להכניס במכנסיים דלא מבטיל ליה התם ועשוי להכניס ולהוציא תדיר לא מקרי מתקן (ב"י סוס"י זה) ועיין במחצ"ה ומבואר ברמ"א (שם) דכל שטורח להכניס הרצועה אסור משום מתקן מנא (עיין בט"ז סק"ד ובמג"א סק"ט ומחצ"ה). ובענין אבנט במכנסיים ה"ט"ז (סק"ח) מתיר אפילו במבטלו התם. והאחרונים חלקו עליו בזה (ראה באל"י רבה אות ז' ת"ש אות ח'). ובמקום שאין טורח להכניס הרצועה היינו שהנקב רחב שרי לכו"ע אם אין חשש משום שמא יקשור (ראה ט"ז סק"ד ומג"א סק"ט ועיין אלי' רבה אות יו"ד).

וראיתי באו"ח (ספינקא סימן שי"ז אות ג') שהביא מתש"ו לב חיים שנשאל במכנסיים שהוא סמוך לבשר וגם המלבוש השני עליו וכיוצא, ותוחבין בו חוט ארוך, ולא תחב בו מע"ש אם שרי להכניסו, והשיב שאם בית קיבול החוט שלהם רחב הרבה ויכול להכניסו בידיו שרי, אך אם בית קיבול החוט הוא צר הרבה מאוד שרגילין לתוחבו ע"י עץ ארוך מעט מעט ובלתי זה העץ לא יעבור ודאי דאסור לעשות כן בשבת דהוי מתקן מנא. הרי לך דרך אם צריך לזה להכניס לבית הקיבול של החוט קצת מעשה אומן אז אסור משום מתקן מנא אבל בלא"ה שרי. ואין לך דבר שא"צ מעשה אומן כלל כמו הכר לנפוח בו אויר באופן שאין כלל שום שאלה דשרי. ואל תשיבני מטבילת כלים שאסור לטעם א' משום מתקן כלים (ביצה י"ח א') וכן ממלקט ענבים מהדס ביום טוב שאסור משום מתקן (סוכה ל"ג ב')... וכל אלו תינוק בן ד' וה' יכולים לעשות דאין הענינים שוים כלל וכלל לא... וידענא שהלכה ברורה היה בידינו מכ"ק אאמו"ר הגה"צ זצ"ל הי"ד שמנעלים שלנו שסביב הנקבים נמצא ברזל באופן שבנקל להעביר באותן נקבים משיחת המנעל היה מתיר להכניס ולהעביר המשיחה אפילו במנעל חדש כי הכל נעשה בלא שום טורח ובלא שום חשש שמא יקשור, ושמעתי שכן הורה הגאון"צ מהר"י שטייף זצ"ל ראב"ד בודאפעסט, ופשוט.

ג) בחפשי בספרים מצאתי בספר פסקי תשובה (להגר"א פיעטרקאווסקי דומו"צ דלאדז זצ"ל ח"א סימן נ"ה) שכתב בשם ספר כמו השחר (מערכת ת' אות ה') וז"ל: (ואין הספר כמו השחר תח"י) נסתפקתי בכרים של גומי המתמלאים ברוח ועולים ע"י נפיחה, ונסגרים בברזא שלא יצא הרוח, אי מותר בשבת לנפחו ולסגרו, דאפשר קודם שעולה בנפיחה נמי הוי כלי ככיס, וסגירת הברזא אינו מהודק, והנפיחה לתוכו כמנענע תבן העומד לשכיבה (שבת פ"כ מ"ה), ויותר נראה כשאין בו הרוח אינו כלי ורק ע"י הרוח נעשה כלי ואסור, עכ"ל.

ולפענ"ד כתב כן רק בדרך הערה בעלמא, אבל באמת דין כלי לו גם בלא רוח, וכי משום שעתה אינו משתמש בו בטל ממנו שם כלי, בתמיה. והלא כמה פעמים כבר השתמש בו בעודו נפוח ונעשה כן לצורך זה, האם רק אם נ"סח כמה פעמים – *לכאורה מותר ככל מקרה?* וזה דרכו בכך ואיך יתבטל ממנו שם כלי... כר גומי שלנו שגם בשבת בנקל לתקנו ולנפחו בודאי לא בטל ממנו שם כלי. ואינני מבין מה עלה על דעתו דעת גדול כמותו לומר כדבר כזה. ועוד הרבה ראיות יש לי ואקצר כעת, כי לא הכנסתיו בכור הבחינה. ועוד חזון למועד. ולדעתי הדבר פשוט להתיר. (ועיין מג"א סי' ש"ח סקכ"ד). ומעצמו מובן שכר מגומי המלא אויר אינו נסגר בברזא של ברזל אלא נסתם ע"י "שטאפער" של גומי וכיוצא"ב.

וחזרתי על כל הצדדין להבין פסקו של הגאון בעל כמו השחר ואפשר דהוא ז"ל איירי בכרים של גומי שלא היה נפוח מע"ש ולא היה בדעתו לנפוח בשבת ולכן סבר דהוא מוקצה ובוה יש קצת להבין דעתו, אבל למעשה גם בכה"ג לדעתי ברור שמותר לנפחו ולא בטיל מיניה שם כלי דמאחר ששכיח שהרבה פעמים צריך לו לאותו כלי לא הוקצה מדעתו ושרי.

ועפ"י הנ"ל שרי לנפוח בשבת הני "בלונס" של הילדים המשחקים בהם תמיד ואין איסור משום תיקון כלי בהפחתם.

... ונשתוממתי על המראה שראיתי בספר אחד רב הכמות ורב האיכות בחריפות ובקיאיות עצום שדן (בח"ג סימן קנ"ט). = נראה שהכוונה לחתק יעקב הנ"ל במהדי' הישנה) בשאלה זו ואסרו מדאורייתא משום תיקון מנא. ולפענ"ד שלא כדין הורה ופשוט וברור שמותר, ואין כאן שום יסוד לפקפק בדבר וכל דבריו וראיותיו במכתה"ק אינם. ואוסיף לומר וכי יעלה על הדעת שיהיה אסור להעביד אבנט במכנסיים חדשים שלנו שבנקל אפשר להכניס ואפילו תינוק בן יומו יכול להכניסו. וביותר חידוש על פסקו שממקום שאני הבאתי להתיר (באות א') הביא הוא לאסור מה"ת, ודבריו דברי תימה הם.

ויותר ממה שכתבתי כאן מצאתי אח"כ בתש"ו מהרש"ג (ח"ב סי' קי"ח הנדפס בסלאוואקאי, כי בהנדפס בירושלים עפ"י אשמת המדפיס שנאבד אצלו הכת"י, הושמט, וחבל. כן הוגד לי מעד נאמן שהי' נוכח בעת ההדפסה) שמתיר אפילו למשוך כלי שעון העומד, ביום השבת, משום דאין כאן תיקון דתינוק קטן יכול למשוך אותו, עיין שם. הנ"ל

פירות הנושרין להלכה:

שו"ת מהרש"ג חלק ג' סימן ז (תוכ"ד דיון על הפעלת רדיו בשבת) – תשובה אחרת

מה שפשוט למע"כ שאסור (=להדליק רדיו) משום מתקן מנא דהוי מכה בפטיש גם בזה אין לבי שלם דלענ"ד לא שייך מכה בפטיש אלא בדבר שהאומן עושה שזה הוי גמר מלאכה אבל בדבר שנעשה מתחילה על דעת כן שכל יחיד ויחיד יעשה הדבר בביתו כמו שירצה לא שייך ביה מלאכת מכה בפטיש שהרי אנו רואין שאינו שייך להגמר מלאכה, דא"כ היה עושה זה האומן ודייקתי כן מלשון הר"מ בפ"י מהלכה י"ז שכתב 'כדרך שהרופאים עושין וכו' שזו היא מלאכת הרופא וכו' ובהלכה ח"י המנער טלית וכו' כדרך שהאומן עושין, ולכן צדדתי להקל בענין למשוך האוהר שעון שבת שיש מהנדזין משום מתקן מנא שעל די זה הוא הולכת, ואמרתי כיון שנעשה מתחילתו כך שכל יחיד ויחיד ימשוך אותו בכל מעת לעת, א"כ המשיכה אינו בכלל תיקון מנא, ואם כן הה"ד בנידון הראדיו נעשה תחילתו שכל יחיד בביתו ישמוך הקו לכאן ולכאן ולדעתי אין כאן משום תיקון מנא.